

УДК 811.111'255.4
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-2-14>

СИМВОЛИ «СВОГО» ТА «ЧУЖОГО» ПРОСТОРУ В НАРОДНІЙ КАЗЦІ: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ

Воловик Анна Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії і практики перекладу
Донецький національний університет імені Василя Стуса
volovyk.anna@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5362-5328

Орієнтування у просторі відіграє життєво важливе значення для усього живого. Простір визначається на основі одного з найдавніших протиставлень у світі – «свій» / «чужий». Для тваринного та рослинного світів такий поділ простору визначає межі існування певного роду та виду, тоді як для людини просторове протиставлення «свого» / «чужого» лежить в основі індивідуального та суспільно-культурного розподілу оточуючої дійсності. Таке протиставлення особливо чітко прослідковується у народних казках, оскільки, виступаючи однією з найархаїчніших форм усної народної творчості, цей жанр увібрав у себе елементи міфологічного світосприйняття первісних людей, що сьогодні не лише становить основу цілісної картини світу усього людства, але й відображає специфіку національної картини світу окремого етносу. Актуалізації антиномії «свій» / «чужий» в народних казках сприяють своєрідні універсальні та культурно-специфічні маркери, зокрема символи простору. Незважаючи на порівняно широке коло досліджень різних аспектів символіки казкових творів, питанню, пов'язаному із специфікою відтворення символів «свого» / «чужого» простору, у перекладі присвячена незначна кількість науково-практичних розвідок. Мета статті полягає у висвітленні способів відтворення символіки «свого» та «чужого» простору з англійських та українських народних казок у цільовій мові, а також в оцінці достовірності їх передачі для адекватного сприйняття приймаючою культурою. За підсумками проведеного зіставного перекладознавчого аналізу встановлено, що виділення універсальної та національно-специфічної символіки «свого» та «чужого» простору в народних казках ґрунтується на критеріях «нестачі / надлишку», «людського / нелюдського», «природного / надприродного». Під час відтворення універсальної просторової символіки перекладачі найчастіше використовують прямі символічні відповідники, тоді як передати значення національно-специфічних символів залишається майже неможливим, що призводить до нівелювання такого компоненту значення та недостовірного сприйняття цільового висловлювання загалом та цілісного у символічному відношенні казкового тексту зокрема.

Ключові слова: символи простору, «свій» / «чужий» простір, народна казка, переклад, універсальні / національно-специфічні символи, адекватність перекладу.

FOLK TALE SYMBOLS OF “OUR” / “THEIR” SPACE IN TRANSLATION

Volovyk Anna Anatoliivna,
Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
Vasyl' Stus Donetsk National University
volovyk.anna@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5362-5328

Being an all-important category for the living-beings, space is identified on the basis of “our” / “their” opposition. For the flora and fauna worlds such spatial division determines the boundaries for existence, while for the human-beings “our” / “their” space forms individual and socio-cultural perception of reality. The above-mentioned spatial opposition finds its translation utmost into folk tales. Serving as one of the archaic forms of oral folk arts, folk tale co-opted various elements of mythological beliefs. The latter form not only universal, but also national worldview. The foregrounding of “our” / “their” antinomy is facilitated by universal and culturally-specific symbols of space. Despite relatively extended research in the field of folk tale symbols, there are few studies devoted to the issue of conveying folk tale symbols of “our” / “their” space into the target language. The aim of the article is to highlight the ways of rendering symbols of “our” / “their” space taken from English and Ukrainian folk tales, and to assess the adequacy of their reproduction in the target language. According to the results of the comparative translational analysis, it has been determined that universal and nationally-specific symbols of space are singled out on the basis of three criteria: “shortage/surplus”, “human/inhuman”, “natural/supernatural”. In order to convey universal symbols of “our” / “their” space, translators use direct symbolic equivalents maintaining the adequate perception of the symbols by the target audience. However, it is almost impossible to render nationally-specific symbols

that negatively affects comprehension of the whole symbolic picture of the target text by receiving culture. For ensuring better perception of the national peculiarities of the source culture, translations have to choose symbols endowed with similar meanings in the target language. Further research is aimed at distinguishing the actualization of "our" / "their" space in the literary tale symbols that may carry not only universal or nationally-specific meanings, but author's individual perception as well.

Key words: symbols of space, "our" / "their" symbols, folk tale, translation, universal / nationally specific symbols, adequate translation.

1. Вступ

Простір як одна з форм світосприйняття постає основоположною категорією для усього живого та визначається на основі одного з найдавніших та найважливіших протиставлень у світі – «свій» / «чужий» (Новикова & Шама, 1996: 21). Для тваринного та рослинного світів такий поділ простору визначає межі існування певного роду та виду, тоді як для людини просторове протиставлення «свого» / «чужого» лежить в основі індивідуального та суспільно-культурного розподілу оточуючої дійсності, що відображається в мові та мисленні.

Казка як один з найдавніших жанрів усної народної творчості увібрала у себе велику кількість культурних маркерів, що вказують на розподіл простору на «свій» та «чужий». Такими маркерами виступають символи, які характеризують світосприйняття, притаманне багатьом народам, а також відображають культурно-специфічні риси окремого етносу. Народні казки відрізняються як універсальним символічним, так і національно-специфічним наповненням, що ускладнює передачу культурної складової казкового твору під час його перекладу. Символи «свого» та «чужого» простору відображають основні риси архаїчної свідомості народів та виступають одними із суттєвих елементів формування символічної картини світу суспільства. Крім того, розмежування «свого» та «чужого» простору, побудованого на переплетінні різних символів та їх маркерів, дозволяє встановити ті межі «добра» та «зла», які виступають для людини орієнтирами у світі.

Починаючи за античності і до сьогодні поняттю «символ» та його місцю в людській свідомості приділяло та приділяє увагу достатньо велика кількість вчених: О.Ф. Лосєв, 1995; Ю.М. Лотман, 2000; Ч. Пірс, 2000; J. Campbell, 2004; J. E. Cirlot, 1990; F. V. Da Silva, 2002; С. J. Jung, 1981 та інші. З-поміж наукових розвідок, присвячених вивченню поняття «символ» у перекладі, слід виділити роботи таких дослідників, як Н.О. Верхотурова, 2013; В.М. Кикоть, 2013; М.О. Новикова, 1996; К.О. Панасенко, 2015; В.В. Соколова, 2006; І.М. Шама, 1996 тощо.

У межах комплексного перекладознавчого аналізу символіка загалом та символіка простору зокрема майже не досліджувалась. Крім того, проблема відтворення символів «свого» та «чужого» простору ще досі не була практично розроблена та теоретично узагальнена на теренах українського та зарубіжного перекладознавства. Тому ґрунтовне дослідження зазначених вище питань у межах нашої розвідки визначає актуальність роботи.

Мета та завдання статті полягають у висвітленні способів відтворення символіки «свого» та «чужого» простору у цільовій мові, а також в оцінці достовірності їх передачі для адекватного сприйняття приймаючою культурою. Завдання роботи відповідають поставленій меті та охоплюють розгляд таких питань: 1) аналіз поняття «символіка простору» з погляду його відображення в свідомості людини; 2) виокремлення символів «свого» та «чужого» простору англійської та української народної казки; 3) визначення шляхів адекватної передачі зазначеної символіки у перекладі.

2. Методи та методики дослідження

Матеріалом дослідження слугували англійські і українські народні казки та їх переклади. В основу роботи покладені теоретико-методологічні засади дослідження «свого» та «чужого» простору в казках. Одним з важливих теоретичних підґрунть для нашої роботи постає дисертаційна робота О.Г. Олійник, в якій дослідниця проаналізувала антиномію категорій «свій» / «чужий» у просторі української чарівної казки (Олійник, 2007). Саме така опозиція в казковому творі відображає ритуал подорожі героя зі свого до чужого простору (Олійник, 2007: 14). Дослідниця стверджує, що «ритуал переходу можна розглядати як своєрідний процес становлення рівноваги та налагодження контакту між «своїм» і «чужим», обмін цінностями, угоду між протилежними сторонами, яку людина часто порушує задля досягнення поставленої мети – збільшити «свій» простір чи знайти «новий» простір, завдяки чому зберігається власний макро- і мікросвіт» (Олійник, 2007: 13). Таким чином, ритуал переходу зі «свого» в «чужий» простір варто вважати протиставленням «свідомого»

«несвідомому», коли герой, відступаючи від свідомого сприйняття дійсності, потрапляє у несвідомий світ, полишити який він може лише пройшовши обряд ініціації, детально описаний в роботах В.Я. Проппа (Пропп, 1928). Подібної думки щодо розподілу казкового простору на «свій» і «чужий» та його кореляції з «свідомим» / «несвідомим» світосприйняттям дотримується Х. Дікманн (Дікманн, 2000: 24), який стверджує, що «свій» світ відповідає «свідомому», тоді як «чужий» співвідноситься з «несвідомим», звідки приходять сни та фантазії.

Окремої уваги заслуговують праці К.Г. Юнга, який є засновником теорії про колективне несвідоме та архетипи, на основі яких проєктуються образи головних персонажів чарівної казки (Юнг, 1992). Вчений зазначав, що міфологія виступає первинним способом обробки архетипних образів, які завжди супроводжували людину. «Відшліфовуючись», архетипні образи поступово перетворюються на символи, які «прекрасніші за формою та більш узагальнені за культурним змістом» (там само). Отже, коротко проаналізувавши теоретико-методологічні засади нашого дослідження, варто перейти безпосередньо до розгляду актуалізації символіки «свого» та «чужого» простору в чарівних казках та її відтворення у цільовій мові.

3. Результати та дискусії

3.1. Символи бінарної опозиції «свій» / «чужий» у фольклорних казках

Як вже частково зазначалося на початку роботи, поділ символіки простору ґрунтується на одному з найдавніших протиставлень «свого» / «чужого». Ця бінарна опозиція простору особливо яскраво виражена у казках. Можна стверджувати, що саме вона лежить в основі розгортання сюжетно-композиційної структури тексту казки. Так, «свій» простір визначається як світ живих істот, добра та порядку; як світ свого роду, народу з власними державними кордонами, державністю, віруваннями та культурою. «Чужий» простір постає як світ неживих істот, тварин та людей; світ варварський, дикий та хаотичний; зона зла, гріха та демонічних сил (Новикова & Шама, 1996: 22–23). Незважаючи на те, що «свій» світ – це світ норми, тоді як «чужий» – світ антинорми (Новикова & Шама, 1996: 23), останній може тлумачитись амбівалентно.

Людина сприймає простір в межах горизонтального та вертикального зрізів, а тому символіка простору розподіляється по горизонталі та вертикалі. Услід за дослідницями

М.О. Новиковою та І.М. Шамою ми у нашому дослідженні послуговуємося критеріями виділення символіки простору горизонталі та вертикалі, до яких входять критерій внутрішнього («свого») та зовнішнього («чужого») простору, критерії надлишку / нестачі, людського / нелюдського, природного / неприродного (Новикова & Шама, 1996: 24–31). Аналізуючи універсальну символіку простору у горизонтальному та вертикальному зрізах з англійських та українських народних казок, варто відзначити, що символічне значення в них актуалізується через символи тіла та місця проживання істот / людей. Відхилення від норми за зазначеними критеріями в англійських та українських народних казках свідчить про приналежність персонажу чи елементів простору до іншосвіту, однак не завжди вказує на наявність негативних демонічних ознак, притаманних персонажам чи просторовим елементам. Так, навіть позитивний головний персонаж, який/яка знаходяться у «своєму» просторі на початку казкової розповіді, можуть бути наділені ознаками «нелюдського» чи «надлишку / нестачі» чогось, що вже маркує їх як особливих та виняткових у межах конкретної казки.

У продовження розгортання теми щодо винятковості головного персонажа та наділення його ознаками «чужого» простору слід наголосити на тому, що у казках особливого символічного значення набуває бінарна опозиція «свій = герой» / «чужий = антигерой». Позитивний головний персонаж відрізняється від інших персонажів непересічністю. В українських народних казках герой виокремлюється з-поміж інших завдяки такій ознаці, як «сила», якою він наділений або з народження, або завдяки «казковому» збігу обставин. Насамперед «сила» за критерієм надлишку / нестачі визначає головного персонажа як виняткового та стає основою для подальшого розгортання сюжету. Крім того, сила виступає окремим лінгвокультурним концептом в українській національній картині світу, а тому не дивно, що він актуалізується за допомогою низки символів у народних казках.

На противагу герою українських народних казок, в англійській фольклорній казковій прозі головний персонаж або не відрізняється від пересічних жителів, або характеризується такими якостями, як кмітливість чи дурість, однак жодна із зазначених рис не наділяє героя неприродними чи надприродними ознаками, на відміну від ознаки «сила», притаманної українському казковому протагоністу.

3.2. Специфіка відтворення символів «свого» / «чужого» простору в народних казках

Розглядаючи просторову символіку, а саме символи «свого» та «чужого» простору, які оточують головного персонажа, варто відмітити, що особливого значення набуває символіка *рідної домівки* та пов'язаних з нею предметів «свого» простору. Як в українських, так і в англійських казках дім головного героя не отримує детального опису, проте вкрай важливого змісту набувають елементи-символи, що характеризують власну домівку, виступаючи тим самим орієнтиром «свого» простору. У широкому символічному контексті *хата* тлумачиться як «матеріальне і духовне осереддя сім'ї, родинне вогнище, місце перебування душ предків – охоронців від темних сил» (Войтович, 2002: 557). *Хата* виступає центром світу та умовно ділиться на три частини: верхня частина (де живуть божества), середня частина (власне житло; замкнений світ, що захищає родину від злих сил та людей, хвороби та нещастя) та підвальна частина (де можна встановити зв'язок з душами померлих предків) (Войтович, 2002: 557).

В англійській казковій прозі у текстах використовується слово *house*, яке, за визначенням енциклопедії Дж. Купера *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols*, також виступає символом «свого» простору та центром всесвіту. Символ *house* тлумачиться як “a world centre”; the sheltering aspect of the Great Mother; an enclosing symbol; protection; the cult house, hut, lodge, or tepee of tribal religions is the Cosmic Centre, ‘our world’, the universe; it is the *regressus ad uterum* of initiation, decent into the darkness before rebirth and regeneration” (Cooper, 1987: 86).

Таким чином, *хата* для українського народу та *house* для англійської лінгвокультури виступають не лише символами «свого» простору, але й символами центру світу, символами горизонталі та вертикалі та водночас символами кордону. Позначаючи оберег від злих сил, *хата* / *house* постає тим місцем, де наявне все священне, рідне, що потрібно оберігати та захищати від проникнення «чужого». Про що свідчать різноманітні обереги в домівці, орнамент на хаті, особливості побудови (від зовнішнього розташування до внутрішнього оформлення) (Войтович, 2002: 557–559; Simpson, 2000: 189–190).

З'ясувавши символічне значення слів *хата* та *house* в українській та англійській лінгвокультурах, ключовим для нашого дослідження

вбачається перекладознавчий аналіз способів відтворення зазначених символів. Розглянемо декілька прикладів:

1) «*Та візьме та й оддасть їй починки, а вона мерщій вскочить в хату до матері*» (Кобиляча голова; Українські народні казки, 1996: 347);

2) «*Зібралися і приходять увечері до своєї хижі. Дивляться у вікно: у хижі служниця сидить з батьком і при вечері говорить. А діти сіли під ганок і не сміють зайти у хату*» (Іванко – цар звірят; Українські народні казки, 1996: 269);

3) «*Приходить дід до найменшого брата. А той живе вбого, хатка невелика, тільки чистенька*» (Названий батько; Українські народні казки, 1996: 567).

У першому прикладі *хата* функціонує у значенні прихистку, де можна сховатися від чогось негативного. Крім того, окремої уваги заслуговує атрибут «*до матері*», враховуючи те, що *хата* – це як «материнське лоно», у якому завжди можна знайти затишок та спокій (на це ще вказує жіночий рід слова «хата»). У другому прикладі *хата* виступає як місце, без запрошення до якого заходити не можна. Діти, опинившись в «чужому» просторі (у лісі, куди завів їх батько), повертаючись додому, не сміють зайти до своєї домівки і чекають батьківський дозвіл на це. Аналізуючи третій приклад, варто наголосити, що зовнішній та внутрішній вигляд *хати* в українській лінгвокультурній традиції відіграє суттєве символічне значення. Попри матеріальний складник, ключовим залишався внутрішній порядок в оселі. Навіть якщо сім'я не мала можливість підтримувати гарний вигляд будівлі всередині чи ззовні, її обов'язок полягав у догляді за порядком, адже хаос та невпорядкованість «впускали» в оселю «чужий» світ. Саме тому у третьому прикладі наголошується на такій важливій рисі, як чистота.

Розглянемо відповідники, які використовують перекладачі під час відтворення символу «хата»:

1) “*The girl would give her the spindles filled with yarn, and her stepsister would then quickly run into the house to her mother*” (Mare's Head; How Ivan Went to See the Sun, 1989: 70);

2) “*It was dark when they reach their house. They looked in through the window and saw their father and the woman he wanted to marry seated at the table together. The children were afraid to enter...*” (Ivanko, Tsar of the Beasts; Ukrainian Folk Tales, 1985: 289);

3) *“Still disguised as a beggar, the old man now went to see the youngest brother who lived very modestly and whose **hut**, though neat and clean, was small and poor”* (Foster Father; Ukrainian Folk Tales, 1985: 350).

У перших двох прикладах використовується контекстуальний відповідник, *house*, символічне значення якого співпадає з символічним значенням українського слова *хата*. У третьому прикладі використовується прямий словниковий відповідник до українського символу – слово *hut*. Спираючись на тлумачення символу *house*, наведено вище з енциклопедії Дж. Купера, використання такого еквіваленту для покриття символічного значення оригіналу цілком виправдане. Різниця в англійських контекстуальних синонімах прослідковується лише на рівні зовнішньої форми будівлі, однак символічне значення обох слів співпадає.

Якщо герой казки проживає наземно, то антигерой досить часто навпаки мешкає під землею, або десь далеко «за лісами, за горами» (найчастіше *змій* або *dragon*). Звернувшись до контексту казок, що містять образи антигероїв, можна дослідити символіку простору їх осель:

1) *«От як повів його Ох, та повів аж на той світ, під землю, та й привів до зеленої хатки, очеретом обтиканої. А в тій хатці усе зелене: і стіни зелені, і лавки зелені, і Охова жінка зелена, і діти, сказано – все-все. А за наймишок у Оха мавки – такі зелені, як рута!»* (Ох!; Українські народні казки, 1996: 400).

За вертикальним зрізом, світ поділяється на верхній (божественний), наземний (людський) та підземний (нелюдський) (Новикова & Шама, 1996). У нижньому світі проживають істоти, що мають нелюдське походження, а тому усе, що пов'язано з ними, постає для людини «чужим» простором. Так, у прикладі вказано, що все, що оточує антигероя, є на подобу до нього – насамперед превалювання зеленого кольору, наявність служниць у Оха – «душі молодих дівчат, високого зросту з уквітчаним волоссям» (Войтович, 2002: 285). Рослинна символіка також відіграє тут суттєву роль у створенні образу антигероя. Так, рута – це «символ дівочості; символізує тугу та гірке життя» (Войтович, 2002: 443). Очерет як дика рослинність має відношення до «чужого» світу, найчастіше пов'язаного з нечистою силою. В українській символіці очерет – «хоч і насаджений Богом, проте ним заволоділи чорти, і очерет, як і осот, є їхньою господею» (Войтович, 2002: 440). Таким чином, рослин-

ність, ужита в контексті казок, має важливе символічне значення для формування образів твору, а тому її нівелювання у перекладі слід розцінювати як неадекватне перекладацьке рішення. Розглянемо як перекладачам вдалося передати символічне наповнення образу персонажу «чужого» світу та його домівки з тексту казки, що аналізується:

1) *“Oh led the youth straight to **the nether world deep underground** and brought him to a **green hut with a roof of reeds**. Everything in the hut was green: the walls, the benches, and even Oh's wife with children. And as for Oh's maidservants, they were all **wood sprites and as green as the greenest of grass**”* (Oh!; Ukrainian Folk Tales, 1985: 223);

2) *“Ivan's father turned homeward and Oh! led Ivan to his home in **the other world beneath the earth**. Oh!'s house was green and so was everything in it, even his wife and children. **Wood sprites and nixies** flew all around them, and they too were **all green as green can be**”* (Oh!; Suwyn, 1997: 115);

3) *“Oh took the son away with him, and they passed into **the other world, the world beneath the earth**, and came to a **green hut woven out of rushes**, and in this hut everything was green; the walls were green and the benches were green, and Oh's wife was green and his children were green – in fact, everything there was green. And Oh had **water-nixies** for serving-maids, and they were **all as green as rue**”* (Oh!; Bain, 1916: 17–18).

В усіх наведених варіантах перекладу перекладачам вдається зберегти та передати значення символічних маркерів «на той світ, під землю» та «зелений». Однак труднощі виникають під час передачі образу *мавки* та рослин, що несуть в собі символічне значення, – *очерет* та *рута*. У першому варіанті перекладу вживається словниковий відповідник до слова *очерет*. Перекладачці вдається передати основне лексичне значення одиниці, проте символічність втрачається. Теж саме можна сказати про переклад слова *рута*. Перекладачка використовує описовий переклад, щоб передати відтінки кольору, однак не звертає увагу на те, що рослина вжита у символічному значенні. Що стосується перекладу національно-специфічного образу *мавка*, перекладачка використовує прийом генералізації, що частково покриває основний лексичний зміст одиниці, однак повністю зберегти усі поля значення та знайти майже ідентичний національно-специфічний еквівалент залишається неможливим.

У другому варіанті перекладу слово *очерет* взагалі опускається у цільовому висловлюванні, що слід вважати недостовірним перекладом через втрату важливого символічного маркера образу антигероя. Символ *рута* так само як і в першому варіанті перекладу, перекладається за допомогою опису. Образ *мавки* відтворюється також шляхом використання прийому генералізації з додаванням лексичної одиниць *nixies*, що не є достатньо виправданим кроком через співвіднесення образу з водою, адже *nixies* постають прямим лексичним відповідником до українського слова *русалка*, хоча в оригіналі *мавки* живуть під землею та не мають жодного відношення до води.

У третьому варіанті перекладу перекладач використовує найбільш вдалі відповідники до символів *очерет* та *рута*. Так, *rue* (укр. відповідник *рута*) символізує “grief or repentance” та “is identical with an English word meaning ‘to regret bitterly’” (Simpson, 2000: 302), а отже, такий відповідник не лише передає пряме лексичне значення одиниці оригіналу, але й зберігає символічне наповнення. Слово *очерет* відтворюється за допомогою контекстуального відповідника *rushes*. Крім того, *rushes* передає і символічне значення, вкладене в одиницю оригіналу. Як зазначається в Енциклопедії кельтської міфології, “rushes – symbolic plant; in Scottish fairy lore, rushes were said to mark fairy hiding places” (Monaghan, 2003: 402). *Ситник* (укр. словниковий відповідник до *rushes*) в стародавні часи використовувався для того, щоб застилати холодну земляну підлогу церкви (Simpson, 2000: 303). Таким чином, перекладачу вдається передати адекватно зміст та символічне оформлення образу персонажу «чужого» світу. Як і у попередніх двох варіантах, перекладач використовує атрибут *water*, описуючи *мавок*. Крім того, зміст іменника *water-nixies* обтяжується ще й тим, що *nixies* уже містить у своєму значенні сему «водяний». У будь-якому разі навіть якщо перекладачу третього варіанту казки не вдається чітко передати значення національно-специфічного образу *мавки* він зберігає та адекватно відтворює рослинні символи, які відіграють суттєву роль для створення образу персонажу іншосвіту.

4. Висновки

В англійських та українських народних казках прослідковується чіткий розподіл простору на «свій» та «чужий» як для головного героя, так і для читача, який начебто проходить весь «обряд ініціації» разом з протаго-

ністом. Антиномія «свій / чужий» простір актуалізується за допомогою просторової символіки, яка широко використовується для опису «свого» та «чужого» простору для головного героя. Виділення такої символіки ґрунтується на основі критеріїв «нестача / надлишок», «людське / нелюдське», «природне / надприродне». Універсальність та національно-специфічне значення символів простору визначається на основі усіх полів значень, притаманних символу, та їх відповідників у цільовій мові.

Під час відтворення символіки «свого» та «чужого» простору перекладачі українських та англійських народних казок найчастіше використовують прямі символічні відповідники, що завдяки своїй універсальності тлумачиться однаково в різних культурах. Однак такий спосіб відтворення символів не завжди є адекватним, оскільки в різних культурах можуть превалювати різні символічні значення, а це вимагає ретельної пошукової діяльності перекладача. Окремі труднощі виникають під час передачі національно-специфічного компоненту значення символу оригіналу. У цьому разі перекладачам доводиться відшукувати універсальні відповідники до таких символів з втратою національно-специфічного значення. Так, універсальні символи майже завжди відтворюються перекладачами за допомогою прямих відповідників та додаткових символічних маркерів, які дозволяють найточніше перенести значення оригінального символу у цільову мову. Передача національно-специфічного компоненту значення символу вимагає більш вичерпної роботи перекладача для пошуку хоча б частково близького за подібним значенням еквіваленту. Іноді це вдається, а інколи національно-специфічний символ так і залишається незрозумілим в приймаючій культурі, що може негативно вплинути на сприйняття цілісної символічної картини усього казкового твору.

Окреслюючи перспективи подальшого дослідження, варто зазначити, що детального розгляду потребує індивідуально-авторська просторова символіка, яка широко представлена в літературних казках. Останні ґрунтуються на переплетінні універсальної та індивідуально-авторської символіки (а іноді і національно-специфічної), що ускладнює роботу перекладача та вимагає більш комплексного перекладознавчого аналізу усіх значень, притаманних символам простору авторської казки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Англійські народні казки / упорядкування, вступ. слово та переказ. з англ. О.І. Тереха. Київ : Веселка, 1980. 151 с.
2. Верхотурова Н. А. Текстообразующая функция символа «Колокол» в европейской и американской поэзии конца XVIII-XIX в. в русских переводах. *Вестник Томского государственного университета*. 2013. Вып. №372. С. 19–24.
3. Войтович В.М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
4. Дикманн Х. Сказание и иносказание : юнгианский анализ волшебных сказок / пер. с англ. Г.Л. Дроздецкой, В.В. Зеленского. Санкт-Петербург : Гуманитарное агентство «Академический проект», 2000. 254 с.
5. Енциклопедичний словник символів культури України : 5-е вид / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В.М., 2015. 912 с.
6. Кикоть В.М. Підтекстовий образ, символ та переклад. *Філологічні трактати*. 2013. Т. 5. Вип. № 2. С. 43–57.
7. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. Вид. 2-е изд., испр. Москва : Искусство, 1995. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Los_PrSimv/index.php (дата звернення: 27.02.2019).
8. Лотман Ю.М. Семиосфера. Санкт-Петербург : Искусство, 2000. 704 с.
9. Новикова М.А., Шама И.Н. Символика в художественном тексте. Символика пространства. Запорожье : СП «Верже», 1996. 172 с.
10. Олійник О.Г. Антиномія категорій «свій» / «чужий» у просторі української народної чарівної казки : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.07. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка., 2007. 19 с.
11. Панасенко К.О. Символика поетичного тексту як об'єкт перекладу (на матеріалі українських та російських перекладів англійської поезії XIX-XX ст.) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.16. Херсон : Херсонський державний університет, 2015. 22 с.
12. Пирс Ч. Начала прагматизма. В 2-х томах. Том 1. Москва : Алетейя, 2000. 318 с.
13. Пирс Ч. Начала прагматизма. В 2-х томах. Том 2. Москва : Алетейя, 2000. 352 с.
14. Пропп В.Я. Морфология сказки. Ленинград : Academia, 1928. 152 с.
15. Соколова В.В. Когнитивный аспект представления символа в параллельных поэтических текстах: диссертация на соискание уч. степени канд. филол. наук : 10.02.20. Уфа : Башкирский государственный университет, 2006. 201 с.
16. Українські народні казки / за ред. С.В. Хрустальова. Ірпінь, 1996. 656 с.
17. Юнг К.Г. Архетип и символ. Москва : Ренессанс, 1992. URL: http://www.pseudology.org/psychology/Jung/Arhetip_and_simbol.pdf (дата звернення: 27.02.2019).
18. Bain R.N. Cossack fairy tales and folk tales. London : G. G. Harrap & Co., 1916. 288 p.
19. Campbell J. The Hero with a Thousand Faces. Princeton : Princeton University Press, 2004. 403 p.
20. Cirlot J. E. Dictionary of symbols : 2nd ed. / transl. by J. Sage. London : Routledge, 1990. 508 p.
21. Cooper J. C. An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols. Thames & Hudson, 1987. 213 p.
22. da Silva F. V. Metamorphosis : The Dynamics of Symbolism in European Fairy Tales. New York : Peter Lang, 2002. 278 p.
23. How Ivan Went to See the Sun / transl. by A. Bilenko. Kiev : Dnipro Publishers, 1989. 260 p.
24. Jacobs J. English Fairy Tales. Pennsylvania : A Penn State Electronic Classics Series Publication, 2005. URL: http://mce.ucoz.ru/_ld/0/94_English-Fairy-T.pdf (дата звернення: 07.01.2019)
25. Monaghan P. The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore. NY : Facts on File, Inc., 2003. 529 p.
26. Simpson J., Roud S. A Dictionary of English Folklore. Oxford University Press, 2000. 424 p.
27. Suwyn J. B. The Magic Egg and Other Tales from Ukraine. Englewood : Libraries Unlimited, Inc., 1997. 222 p.
28. The Cossack Mamaryha : Ukrainian Folk Tale / transl. Mary Skrypnyk. Київ : «Спалах» ЛТД, 1997. 28 p.
29. Ukrainian Folk Tales / ed. I. Zheleznova. Kyiv : Dnipro Publishers, 1985. 391 p.

REFERENCES:

1. Anhliiski narodni kazky [English folk tales] (1980) / transl. by O. Terekh. Kyiv: Veselka, 151 p.
2. Bain R. N. (1916). Cossack fairy tales and folk tales. London: G. G. Harrap & Co., 288 p.
3. Campbell J. (2004). The Hero with a Thousand Faces. Princeton: Princeton University Press, 403 p.
4. Cirlot J. E. (1990). Dictionary of symbols: 2nd ed. / transl. by J. Sage. London: Routledge, 508 p.
5. Cooper J. C. (1987). An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols. Thames & Hudson, 213 p. da Silva F. V. (2002). Metamorphosis: The Dynamics of Symbolism in European Fairy Tales. New York: Peter Lang, 278 p.
6. da Silva F. V. Metamorphosis : The Dynamics of Symbolism in European Fairy Tales. New York : Peter Lang, 2002. 278 p.
7. Dikmann H. (2000). Skazanie i inoskazanie : yunhianskii analiz volshebnykh skazok [Folktales and fables: Jung's analysis of fairy tales] / transl. by H. L. Drozdetskaya, V. V. Zelenskiy. Sankt-Peterburh: Humanitarnoe ahenstvo "Akademicheskii projekt", 254 p.
8. Entsiklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy [The Encyclopedia of symbols of Ukraine] (2015) / ed. by V. P. Kotsur, O. I. Potapenko, V. V. Kuybidy. Korsun-Shevchenkiy: FOP Havryshenko V. M., 912 p.
9. How Ivan Went to See the Sun (1989) / transl. by A. Bilenko. Kiev: Dnipro Publishers., 260 p.
10. Jacobs J. (2005). English Fairy Tales. Pennsylvania: A Penn State Electronic Classics Series Publication. Retrieved from: http://mce.ucoz.ru/_ld/0/94_English-Fairy-T.pdf.
11. Kykot V. M. (2013). Pidtekstovyi obraz, symbol ta pereklad [Sub-textual image, symbol and translation]. *Filolohichni traktaty*, 2 (5). 43–57 p.
12. Losev A. F. (1995). Problema simvola i realisticheskoye iskusstvo [The problem of symbol and realistic art]. Moskva: Iskusstvo. Retrieved from: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Los_PrSimv/index.php.
13. Lotman Yu. M. (2000). Semiosfera [Semisphere]. Sankt-Peterburh: Iskusstvo, 704 p.
14. Monaghan P. (2003). The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore. NY: Facts on File, Inc., 529 p.
15. Novikova M. & Shama I. (1996). Simvolika v khudozhestvennom tekste. Simvoliy prostranstva [Symbols of an artistic text. Symbols of space]. Zaporozhye: "Verzhe", 172 p.

16. Oliynyk O. H. (2007). Antynomiia katehorii "sviy" / "chuzhyi" u prostori ukrainskoi narodnoi charivnoi kazky [The "self" / "alien" opposition in the Ukrainian fairy tale]: avtoreferat. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet im. I. Franka., 19 p.
17. Panasenko K. O. (2015). Symvolika poetychnoho tekstu yak ob'ekt perekladu [The symbolism of poetic texts as an object of translation]: avtoreferat. Kherson: Khersonskiy derzhavnyi universytet, 22 p.
18. Pirs Ch. (2000). Nachalo prahmatysma: tom 1 [The rise of pragmatism: vol. 1]. Moskva: Alteya. 318 p.
19. Pirs Ch. (2000). Nachalo prahmatysma: tom 2 [The rise of pragmatism: vol. 2]. Moskva: Alteya. 352 p.
20. Propp V. Ya (1928). Morfolohiia skazki [The morphology of a fairy tale]. Leninhrad: Academia, 152 p.
21. Simpson J. & Roud S. (2000). A Dictionary of English Folklore. Oxford University Press, 424 p.
22. Sokolova V. V. (2006). Kohnitivnyi aspekt predstavleniya simvola v parallelnykh poeticheskikh tekstakh [The cognitive aspect of symbolic representation in parallel poetic texts]: dissertatsiya. Ufa: Bashkirskiy hosudarstvennyi universitet, 201 p.
23. Suwyn J. B. (1997). The Magic Egg and Other Tales from Ukraine. Englewood: Libraries Unlimited, Inc., 222 p.
24. The Cossack Mamaryha : Ukrainian Folk Tale / transl. Mary Skrypnyk. Київ : «Спалах» ЛТД, 1997. 28 p.
25. Ukrainian Folk Tales (1985) / ed. I. Zheleznova. Kyiv: Dnipro Publishers., 391 p.
26. Ukrainski narodni kazky [The Ukrainian Folk Tales] (1996) / ed. S. Khrustalyova. Kyiv: Irpin, 656 p.
27. Verkhoturova N. A. (2013). Tekstoobrazuyuschaya funktsiaya simvola "Kolokol" v yevropeyskoy i amerikanskoj poesii XVIII-XIX v. v russkikh perevodakh [Text-forming function of the "Kolokol" symbol in the European and American poetry of the XVIII-XIX] centuries in Russian translations]. *Vestnik Tomskoho hosudarstvennoho universiteta*, 372. 19–24 p.
28. Voytovich V. M. (2002). Ukrainska mifolohiia [Ukrainian mythology]. Kyiv: Lybid, 664 p.
29. Yunh K. H. (1992). Arkhetip i simvol [The archetype and symbol]. Moskva: Renessans. Retrieved from: http://www.pseudology.org/psychology/Jung/Arhetip_and_simbol.pdf.

*Стаття надійшла до редакції 23.09.2020.
The article was received September 23, 2020.*